

Turisme **La Costera**

Tresors de l'interior

Ruta **de les** **Ermites**

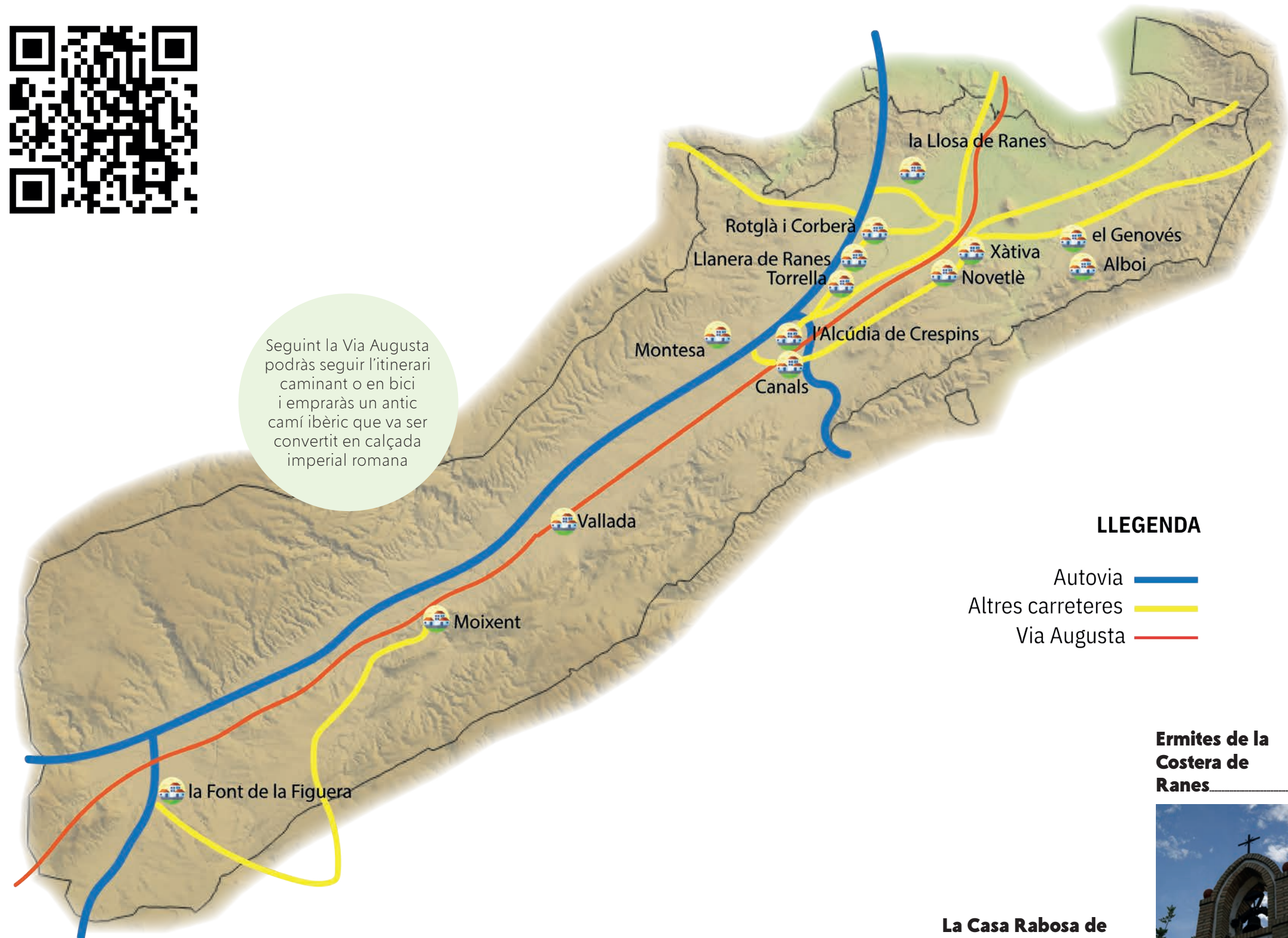

LA RUTA DE LES ERMITES

Hola, aquest camí serà un recorregut pels sentiments i la manera de viure les seues creences que experimentaven els nostres avantpassats a la Costera. Amb aquesta ruta visitarem algunes de les ermites més emblemàtiques de la nostra comarca on trobarem l'expressió de la devoció popular dels nostres majors. Mentre les esglésies acostumaven a ser obres de major prestància i dissenyades per arquitectes, les ermites molt a sovint eren el fruit tant de la voluntat com del disseny popular. Així a les nostres ermites podrem veure les tècniques de construcció tradicionals junt a l'adaptació que la gent comú va fer dels elements constructius que veien a grans edificis civils i religiosos. Els arcs, les columnes, els esgrafiats i altres elements decoratius van ser molt a sovint adaptats i transformats passant pel filtre de la tradició constructiva local a les ermites.

Molt a sovint la construcció d'una ermita no era sols una qüestió de devoció. L'ermita no era un edifici únicament de culte, allà havien de viure els ermitans -de vegades acompanyats de família- així que era necessària la presència d'aigua i terres de llavor i pastura properes que els permeteren nodrir-se. És també important saber que a banda de la seua vida contemplativa i d'oració i dels treballs per mantenir-se, aquestes persones tenien altres funcions associades com la de vigilància de l'entorn. Per açò les ermites es solen situar a punts elevats des dels que es dominen amples panoràmiques des de les que advertir a toc de campana que s'acosten exèrcits enemics, gent perillosa, tempestes o que s'havia iniciat un foc a algun paratge. Una ruta per les ermites és també una ruta de vistes panoràmiques des de les que gaudir de la Costera i el seu paisatge.

Junt a les ermites populars podem trobar a la Costera altres d'un caire diferent. Ermites i ermitoris construïdes sota el patrocini d'importants ordes religioses o de grans famílies benestants. Edificis amb una perspectiva monumental que es diferencien de la resta per aquest tarannà. En alguns casos edificis anteriors amb van ser reconvertits en ermites amb el pas del temps en deixar la seua utilitat original generant-se així conjunts originals que destaquen sobre la resta. Una passejada per les nostres ermites és una passejada per una de les parts de l'ànima de la Costera, una manera -més enllà de les creences o la religió- de conèixer la nostra forma de vida tradicional i els nostres paisatges, un camí per veure millor el que vam ser i el que som.

LLEGENDA

- Autovia —
- Altres carreteres —
- Via Augusta —

La benvinguda de la nostra embaixadora.....3

Una panoràmica de les ermites de la Costera.....5

Les ermites monumentals de Xàtiva.....7

El santuari de les ermites de Vallada.....9

La Casa Rabosa de Moixent, les creences al cor de les Alcusses.....11

Ermites de la Costera de Ranes.....13

Ermites i miradors.....15

**La benvinguda de la nostra embaixadora
Marta Pardo Marín.**

Esriptora (Canals)

Les ermites són un element viu del paisatge de la nostra comarca. No només són un clar representant del patrimoni arquitectònic valencià, sinó que també formen part de la nostra cultura i identitat. Cadascuna d'elles està consagrada a un Sant, una Verge o un Crist que identifica la població de la qual formen part.

El misteri envolta a aquestes edificacions, acompanyades per la presència d'aquesta figura que va ser l'ermità, aquest home apartat de la societat per professar una vida solitària i ascètica. D'acord van anar desapareixent aquests personatges que s'encarregaven de la cura de les ermites que habitaven, algunes van anar perdent-se amb el temps i abandonant-se. Es coneixen diversos casos d'ermites desaparegudes en els nostres pobles de La Costera, un patrimoni irrecuperable que ha de servir com a escarment per conservar les que encara tenim. La seua cronologia de construcció és diversa, des dels primers cristians que van arribar amb el rei Jaume I a les nostres terres i van decidir alçar ermites i esglésies a les seves divinitats, fins a edificis preciosament ornamentats amb l'arquitectura barroca de el segle XVIII.

I després ve l'enclavament en el qual se situen: properes a poble, en una muntanya, en un turó, en una vall. És igual on estiguen, cadascuna té la seua pròpia bellesa que la dota el paisatge que les envolta. Punts de trobada i de celebració per als veïns de la població a la qual pertanyen, no es pot concebre la nostra comarca sense la presència de les nostres ermites.

Una panoràmica de les ermites de la Costera.

La Costera és terra d'ermites, molts pobles tenien una o més -per exemple Montesa en té tres- arribant algunes d'elles a ser elements patrimonials d'elevat interès per diferents motius. Hem considerat que algunes pel seu caràcter monumental, les vistes panoràmiques de les que gaudeixen o el seu paper espiritual o festiu havien de ser destacades a la ruta, però paga la pena visitar totes i cadascuna d'elles pel valor que tenen com a mostra del sentiment i el pensament de la gent de la Costera.

la Font de la Figuera

Montesa

l'Alcúdia de Crespins

el Genovés

Rotglà i Corberà

Torrent d'en Fenollet

Aiacor

Alboi

Canals

Llanera de Ranes

Vallada

Torrella

la Llosa de Ranes

Xàtiva

Moixent

Les ermites monumentals de Xàtiva.

Una ciutat amb la importància història de Xàtiva tenia un gran nombre d'ermites i de molts tipus diferents. Algunes com la de Sant Antoni són a hores d'ara runes a l'espera de la seua restauració, altres estan associades a calvaris com la del Calvari Alt i el Calvari Baixet i les més singulars són aquelles que per la seua història i la tradició associada tenen un caire més monumental.

La primera d'aquestes ermites és la de Santa Anna, construïda molt prop del poble de la Llosa de Ranes però dins un enclavament del terme municipal de Xàtiva. Des del seu entorn podem veure bona part de la Costera i la vall de Montesa però també de la Canal de Navarrés i les Riberes i cims de la Safor, el Comtat o la Marina. L'edifici actual va ser obra de la família dels Borja, en concret del que en aquell moment era cardenal, Roderic de Borja i que després va arribar a ser papa sota el nom d'Alexandre VI. Sembla que en algun moment previ va ser un recinte defensiu i per algunes restes que s'hi ha trobat potser hi havia un altra ermita prèvia. La seua obra és una de les millors mostres del gòtic flamíger que podem trobar a les nostres terres i a les que es poden començar a veure algunes influències renaixentistes.

Si des de Santa Anna mirem cap al sud veurem un puig que s'alça abrupte al mig de l'horta a la banda de llevant de la ciutat, és el Puig de Xàtiva coronat per un ermitori fortificat conegut com l'ermita del Puig o de l'Encarnació. És una construcció del segle XIV a la que junt a les dependències religioses es poden trobar la casa dels ermitans, quadres, forn i aljubs. Les vistes que es poden gaudir des del seu entorn són molt semblants a les de Santa Anna i el accés és exclusivament a peu. Fa unes dècades el Puig es trobava en un estat ruïnós però gràcies a la lluita de la societat civil de Xàtiva es va poder iniciar la seua restauració el 2010 en un procés que a hores d'ara encara continua. Un bon moment per visitar aquest ermitori és coincidint amb la romeria popular que es sol celebrar el mes d'abril.

A la Costa del Castell de Xàtiva trobem dues ermites molt properes l'una a l'altra, la de Sant Josep i la de Sant Feliu. Tant des d'una com des de l'altra podem gaudir de molt bones vistes sobre la ciutat i l'horta de Xàtiva i a l'espai que separa l'una de l'altra trobem les restes de cases del període andalusí que estan convenientment senyalitzades i tenen també un alt interès. La primera d'aquestes ermites és la de Sant Josep, edificada al segle XVIII i que és part del període barroc tant a la seua construcció com a la seua decoració.

La segona d'aquestes ermites és la de Sant Feliu, un dels edificis amb més història de la ciutat. En origen va ser una basílica visigoda reconvertida en mesquita pels andalusins i transformada en església el 1265 pels conqueridors cristians. L'edifici construït en temps de Jaume I és d'estil gòtic occità amb alguns elements romànics molt poc comuns al territori valencià. Al seu interior es troben també elements molt antics com làpides romanes i altres curiosos com les làpides funeràries de la gent que es soterrava al subsol de l'església. Les pintures de l'interior es corresponen amb les pròpies del període gòtic i el retaule de 1507 està dedicat a Sant Feliu, patró de la ciutat, acompanyat de Sant Joan Baptista i Sant Eloi.

Romeria a l'ermitori del Puig

Santa Anna (Xàtiva - la Llosa)

Sant Josep

Sant Feliu

El Santuari de les Ermites de Vallada.

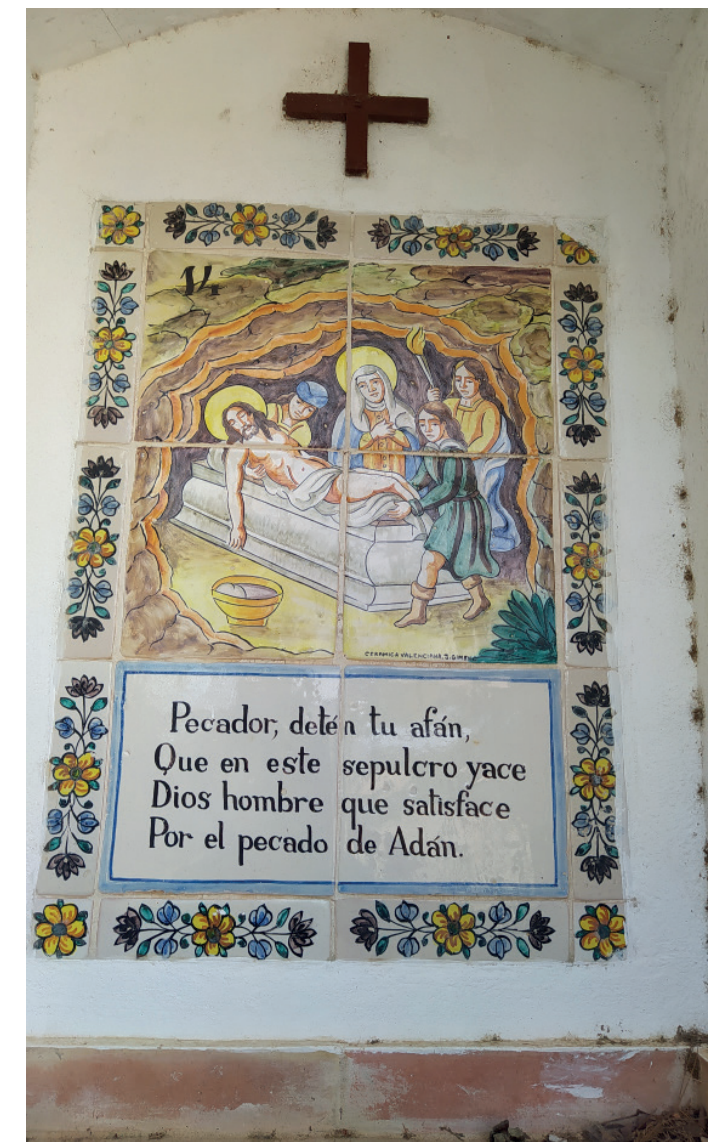
Al sud del nucli urbà de Vallada i enfilant-se per les costeres del port del Campello ens trobem amb el paratge de les ermites, un entorn que destaca per la seua verdor d'ombria i al que molt a prop es troben les aigües salobres de la Salaella que omplinen una piscina que podem gaudir en estiu.

La primera de les dues ermites és la de Sant Sebastià, protector contra les epidèmies, i es deu a la devoció de l'Orde de Montesa que va senyorejar Vallada fins l'abolició dels senyorius el 1837. Al davant de l'ermita trobem una plaça envoltada per casalicis amb panells ceràmics del segle XIX que mostren escenes sacres amb texts explicatius rimats i que pel seu estil resulten sorprenents als lectors actuals. Aquesta plaça és un magnífic mirador sobre el poble i la Vall de Montesa, vistes de les que podem gaudir des del bar que s'hi pot trobar. L'edifici actual de l'ermita és del segle XVIII tot i que hi ha evidències que es va construir sobre altre anterior que seria probablement del segle XVI. Al seu interior podem gaudir de decoració barroca i neoclàssica i com a curiositat es pot indicar que al seu interior es troben també figures i representacions dedicades a altres sants com Sant Antoni i els Sants de la Pedra -protectors de ramat i l'agricultura respectivament-, Sant Fabià o Sant Roc el que ens mostra que aquesta ermita va ser concebuda amb un esperit més ample casi d'església. A més a més, a l'edifici encara podem gaudir de l'habitatge annexat que ocupaven els ermitans.

A molts pocs metres d'aquesta ermita es troba la veïna del Crist del Calvari construïda ja al segle XIX en estil neoclàssic i considerada de menor valor artístic. Entre l'una i l'altra podem gaudir d'una font que sembla que es va construir

aprofitant elements arquitectònics anteriors i de l'inici d'una senda que s'enlaira per la serra Grossa i que ens permet, com a curiositat, visitar una reproducció del famós santuari francès de Lourdes.

El paratge de les ermites, a banda dels seus encants naturals i patrimonials, és l'inici d'una ascensió mítica entre els ciclistes valencians i d'altres latituds com és la del port del Campello, ben conegut per la duresa de les seues rampes i que ha sigut en diverses ocasions escenari de diverses etapes de proves ciclistes.

La Casa Rabosa de Moixent, les creences al cor de les Alcusses.

La Casa Rabosa és un mas que es troba al sudoest del nucli urbà al paratge de les Alcusses. L'origen del lloc és incert però és molt probable que siga d'origen medieval o modern. Les primeres notícies escrites de l'actual ermita són de 1759 quan estava dedicada als Sants Abdó i Senen, els Sants de la Pedra, patrons dels llauradors i els seus treballs. Ja a segle XIX es va produir un canvi que va dedicar el culte a la Inmaculada Concepció. Hi ha un cert debat sobre si l'edifici és una capella o una ermita, atès que no tenia ermità i era més bé un edifici religiós al servei de la masia a la que es trobava. Tot i això, localment es considera com una ermita i com a tal s'inclou a aquesta ruta.

Tot i que no és l'única a la zona, no molt lluny hi ha altra a la Casa Oraà, però sí que té un paper central que la porta a ser coneguda també com l'ermita de les Alcusses. Al segle XIX s'hi celebrava una missa diària i era considerada com parròquia annexa a la de Moixent servint a la nombrosa població dispersa de la zona. L'edifici va patir danys durant la guerra civil i va ser restaurat varies vegades després d'aquesta. La darrera d'aquestes restauracions es va produir el 1978 configurant l'edifici que podem gaudir ara. L'ermita va patir diversos actes vandàlics i robatoris que van portar a la desaparició d'importants elements com el via crucis del segle XVIII del que a penes queda rastre. L'any 2000 davant la despoblació de la zona, es va optar per llevar-li l'estatus de parròquia annexa i deixar-la com ermita o capella.

Tot i que la parròquia es va dedicar a la Inmaculada, el culte als Sants de la Pedra es va mantenir a la capella. Així tradicionalment la població de Moixent s'ha desplaçat a l'ermita de la Casa Rabosa el tercer cap de setmana d'Agost per celebrar actes religiosos, verbenes, menjars comunals i bou en corda. A principi del segle XXI es va perdre aquesta festa, però els darrers anys s'estan recuperant part dels seus actes.

Les rendes de la Casa Rabosa

La Casa Rabosa va ser donada al seu testament pel propietari local Vicent Terol Alfonso el 1905 a mans eclesiàstiques amb la condició de que les rendes del lloguer de les terres de llavor es dividirà a parts iguals entre la parròquia de Moixent, l'arquebisbat i l'asil de la Milagrosa.

Les Alcusses

Les Alcusses és un dels paratges emblemàtics de Moixent a un zona amb un atractiu paisatge al que a les vinyes que donen fama a la zona s'uneixen zones de fruiters i cereals i boscs de pins i carrasques. Un ric espai agrari que des de ben antic ha creat un notable hàbitat dispers de cases i masies. A les serres que dominen el paratge podem trobar la Bastida de les Alcusses un dels principals jaciments ibèrics del nostre territori.

L'ermita de Torrella, el mirador de la Costera.

Torrella és un dels municipis més menuts de la nostra comarca. La seua ubicació compartida amb els llogarets que l'envolten es va triar perquè permetia aprofitar les aigües de la sèquia de Ranes per al consum domèstic, regar i conrear amb hortes les parts més baixes i tenir accés a secans i espais forestals a la serreta de la part de dalt. Precisament a aquesta part de dalt ens trobem amb l'ermita del Santíssim Crist de la Fe.

L'ermita, edificada el 1991, no destaca pels seus valors arquitectònics, però es troba al paratge conegut com el mirador de la Costera que ens permet gaudir de vistes immillorables de les subcomarques de la Costera de Ranes i el Camp de Xàtiva. Com a curiositat es pot afegir que a les zones enjardinades que porten cap a l'ermita ens podem trobar amb restes d'elements arquitectònics provinents, diuen, del Castell de Montesa

L'ermita de Torrent d'En Fenollet, El porrat i la devoció.

Torrent d'En Fenollet és un dels llogarets més menuts de la Costera i on podem trobar l'ermita del Santíssim Crist. Aquesta ermita forma part del terme de Llanera de Ranes al que la localitat es va annexar el 1838 però eclesiàsticament depèn de la parròquia de Rotglà i Corberà.

L'entorn de l'ermita és l'escenari del porrat de Torrent, la festa que marca l'inici de la primavera a la Costera de Ranes. Cada any el primer divendres de març la gent acudeix en romeria a guanyar el jubileu i, de pas, a menjar martells de caramel, panfígol i altres especialitats. Segons alguns autors l'origen d'aquesta festa tenia relació amb el tall de la sèquia Ranes -que és l'espina dorsal dels pobles de la subcomarca de la Costera de Ranes- per netejar-la. Tradicionalment també era costum portar els ous dels cucs de seda per tal de beneir-los i garantir un bona collita ja que aquesta era una gran font d'ingressos per a moltes llars. Altra de les tradicions més curioses d'aquesta festivitat és la referent a una cadira de l'ermita que té la propietat de trobar parella a aquelles persones que l'ocupen.

L'edifici de l'ermita potser tinga un origen andalusí i ocupe el que va ser una mezquita. Es sap que l'edifici va patir grans danys durant el terratrèmol de 1748 que va causar grans danys a Torrent d'En Fenollet sent un dels pobles més afectats de la Costera. Es sap que ja s'havia reedificat poc més d'una dècada després en un estil que barreja el neoclàssic amb el barroc valencià. A més a més, alguns elements com la campana provenen de l'antiga església del poble que es va perdre al terratrèmol. A les acaballes del segle XX es va efectuar una reforma que va eliminar elements com ara la casa de l'ermità i que va deixar l'edifici tal i com el coneguem ara. A la part de darrere de l'ermita s'hi trobava un cementiri que va ser arrasat per la construcció de la propera autovia. A l'interior de l'edifici encara podem trobar alguna de les làpides que hi formaven part.

El terratrèmol que va canviar la història.

El 23 de març de 1748 es va produir un gran terratrèmol, conegut com a terratrèmol de Montesa perquè va assolir el famós castell-convent d'aquest poble, però que sembla que va tenir el seu epicentre a les rodalies d'Estubeny. Aquest sisme i les seues rèpliques que es van produir durant setmanes va suposar una catàstrofe humanitària per la Costera. Torrent d'En Fenollet va ser un dels pobles més afectats i mai es va recuperar dels danys patits. Al segle XIX i havent perdut bona part de la seua població es va decidir la seua annexió a Llanera de Ranes pels pocs recursos locals que impossibilitaven el seu funcionament com un municipi autònom.

L'ermita del Crist del Genovés, el mirador del Camp de Xàtiva.

L'ermita del Santíssim Crist del Calvari del Genovés destaca sobre l'entrada a aquest poble des de Xàtiva. Tot i que l'edifici del segle XVIII ha sigut reformat en diverses ocasions és de les poques ermites de la nostra comarca que encara conserva els edificis annexes com ara la casa de l'ermità. L'ermita està envoltada per una zona enjardinada des de la que podem gaudir vistes panoràmiques que abasten bona part del camp de Xàtiva i que junt a les del Puig de Xàtiva i Santa Anna -edificis amb els que s'alinea l'ermita del Genovés- permetia controlar bona part del que passava a les terres del llevant de la Costera.

L'ermita és l'edifici religiós en us més antic de la localitat, atès que l'antiga església del Genovés en molt mal estat de conservació va ser substituïda per altra moderna a la segona meitat del segle XX. A l'interior de l'ermita es pot gaudir de pintures del reconegut pintor muralista Toni Espinar.

Santa Bàrbara de la Font, el mirador del ponent de la Costera.

L'ermita de la Santa Bàrbara de la Font de la Figuera és troba a l'extrem occidental de la nostra comarca i molt a prop de la fita amb les terres castellaneres d'Almansa. Aquesta ermita edificada al segle XVI es va dedicar a Santa Bàrbara patrona protectora front a les tronades i els danys que podien causar, no de bades una de les funcions dels ermitans era avisar quan albiraven que s'acostaven grans tempestes. Hem de comprendre que a un món sense parallamps i altres mesures de protecció i al que la medicina no estava tan avançada, un llamp podia fer molt de mal i una xopada d'aigua causar greus malalties tant a persones com a ramats. La imatge de Santa Bàrbara que presideix l'ermita té un paper protagonista a les festes de la localitat quan el 4 de desembre es traslladada al poble, del que és patrona, per tal de presidir les festes de moros, cristians i contrabandistes que es celebren a la Font des de fa més de dos-cents-cinquanta anys i que han sigut reconegudes com d'interès turístic local.

Des de l'ermita podem contemplar bona part del tram superior de la Vall de Montesa, de la Serra d'Enguera i els Alforins, per açò no és estrany que aquestes terres hagen sigut ocupades des de ben antic. Tant que a les seues immediacions s'han trobat restes de l'època musteriense (125.000 – 40.000 anys abans del present) associats als neandertals. Molt a prop podem gaudir de l'àrea recreativa del "Pijirri"

Turisme La Costera

Tresors de l'interior

GENERALITAT
VALENCIANA

TURISME
COMUNITAT VALENCIANA

VALÈNCIA
TURISME

PLA DE DINAMITZACIÓ I GOVERNANÇA TURÍSTICA DE LA MANCOMUNITAT DE LA COSTERA-CANAL

@turismelacostera

@turismecostera

@turismelacostera

www.turismelacostera.com